

3. OSMANSKI USTAV (*TURSKI USTAV*)

(19. decembar 1876. godine)

Član 3. i 4.

... vrhovna osmanska vlast uključuje islamski halifat koji će se i dalje prenositi na najstarijeg člana osmanske dinastije ...

Član 5.

... sultanova je osoba posvećena i on nije nikom odgovoran za svoja djela ...

Član 7.

... on je kovao novac, njegovo je ime spominjano u molitvama petkom, on je zaključivao mirovne ugovore i objavljivao rat, zapovijedao oružanim snagama, proglašavao sve svjetovne zakone, nadzirao provedbu šerijata, ublažavao kazne i izricao pomilovanja, sazivao i raspuštao parlament, organizirao poslaničke izbore ...

Član 8.

... Svi se podanici carstva s ponosom zovu *Osmanima*, ma kojoj vjeri pripadali ...

Član 11.

... Svakom je Osmanu dopuštena sloboda vjeroispovjedi pod uvjetom da i ne krši javni red i moral ...

Član 17.

... Svi *Osmani* uživaju osobnu slobodu ukoliko se ona ne kosi sa slobodom drugih. Svi su *Osmani* pred zakonom jednaki. Imaju ista prava i dužnosti prema domovini, bez obzira na vjeru ...

Član 18. i 19.

... javne službe su pristupačne svima ovisno o sposobnostima i poznavanju službenog državnog jezika ...

Član 20.

... Porezi se odmjeravaju prema imovnom stanju obveznika ...

Član 21.

... *privatno vlasništvo ne može biti oduzeto*, osim u slučaju da se radi o općoj koristi, a i tada uz odgovarajuću naknadu ...

Član 22.

... Vlast ne smije na silu prodrijeti u stan, ma kome on pripadao, osim u slučajevima predviđenim zakonom ...

Član 25.

... Ne smiju se *ubirati nikakve pristojbe ili porezi ni pod kakvim nazivom*, ukoliko nisu u skladu sa zakonom ...

Član 26.

... *Mučenje i zlostavljanje* u bilo kojem obliku, strogo je zabranjeno ...

Član 42. i 43.

... *Parlament se sastojao od dva doma: Zastupničkog doma (Medžlis i mebusan) i Gornjeg doma (Medžlis i äyän)*, koji se sastajao svake godine između 1. studenog (novembra) i 1. ožujka (marta) ...

Član 44.

... osim ukoliko sultan odluči sazvati Parlament ranije, skratiti ili produžiti njihovo zasjedanje ...

Član 45.

... *Svečani čin otvaranja parlamenta odvijao se u prisustvu sultana ili njegova predstavnika, velikog vezira, te ministara i drugih odličnika* ... carskim govorom izlaže se stanje unutarnjih poslova carstva, te stanje vanjskih poslova, kakvo je bilo prethodne godine, te ukazuje koje je mjere neophodno poduzeti u slijedećoj godini...

Član 60.

... *Gornji dom imenuje samo sultan*, a broj članova ne smije prelaziti trećinu broja članova Zastupničkog doma ...

Član 62.

... *Članovi moraju biti najmanje 40 godina stari* ... *imenovanje je bilo doživotno*, jedino su morali dati ostavku u slučaju da ih vuče želja za nekom drugom službom ...

Član 65.

... Broj poslanika utvrđuje se tako da jedan poslanik dolazi na pedeset tisuća muškaraca osmanske narodnosti ...

Član 66.

... glasanje je tajno i to po sistemu koji će se odrediti posebnim zakonom ...

Član 71.

... Svaki zastupnik zastupa čitav narod, a ne samo svoj izborni okrug

...

Član 72.

... on mora potjecati iz okruga koji ga je kandidirao ...

Član 77.

... Vlada nije smjela ubirati poreze ili trošiti sredstva za koje nije ovlaštena budžetom ...

Član 81.

... Suci se biraju doživotno ...

Član 86.

... nikakvo uplitanje u rad sudova nije dozvoljeno ...

Član 88.

... sudovi su organizirani prema zakonu ...

Član 101.

... u hitnim slučajevima, u slučaju iznimnih okolnosti, ministri mogu ... po carskoj odluci, namaknuti potrebna sredstva ili napraviti izdatke koji nisu budžetom predviđeni... ukoliko Zastupnički dom u tome času ne zasjeda ... pod uvjetom da parlament, prilikom idućeg zasjedanja, bude o tome obaviješten...

Član 113.

... sultan je mogao objaviti opasno stanje i privremeno odgoditi sva ustavna jamstva kad god je to smatrao potrebnim, te prognati svakoga na koga je sumnjao da je opasan bilo po njega, bilo po državu ...

Komentar – S obzirom na opću krizu u Osmanskom carstvu u drugoj polovici XIX stoljeća, jedna grupa predvođena Midhat-pašom je smatrala da treba poduzeti energične mjere kako bi se izvršila reorganizacija državne vlasti, odnosno uprave. S druge strane, proglašenjem ustava velike sile se više ne bi mogle, pod izgovorom provođenja reformi, uplitati i miješati u poslove Osmanskog carstva. Imajući u vidu sve okolnosti koje su išle u prilog izdavanju jednog takvog akta, sultan Abdul Hamid II je uputio nalog Ustavnoj komisiji, na čelu sa Midhat-pašom, da izradi nacrt ustava koji je potom proglašen u decembru 1876. godine. Ustavom je prvi put uspostavljen *parlament* u Osmanskom carstvu. Ustav je sadržavao *119 članova podijeljenih u 12 dijelova*. Suprotno očekivanjima, ovaj ustav nije bio akt zapadnoevropskog tipa, jer je sadržavao ranije osmansko iskustvo i praksu i to u većoj mjeri nego što se to na prvi pogled primjećivalo. U tom smislu je dioba vlasti bila više formalno postavljena nego stvarna, tako da praktično i ne postoji prekid sa dotadašnjom praksom. U skladu sa tim, ustav je na samom početku regulirao položaj sultana i osmanske dinastije, bez ograničavanja sultanove apsolutističke vlasti. Uz sva ovlaštenja šefa države, on je ne samo proglašavao odluke parlamenta i zakone, nego je i dalje sam donosio brojne akte bez odobrenja parlamenta. To znači da je sultan i dalje imao istu neograničenu moć kakvu su uživali i njegovi prethodnici. Državni parlament se sastojao iz dva doma: Donjeg doma (Zastupničkog) i Gornjeg doma (Senata). Prema ustavu, oba doma su se sastajala na zasjedanje svake godine u razdoblju od 1. novembra do 1. marta, ako sultan drukčije ne odluči. Članove Gornjeg doma (Senata) je imenovao sultan i to doživotno, a broj njegovih članova nije smio prelaziti 1/3 od ukupnog broja zastupnika u Zastupničkom domu. Jedan član u Donjem domu je biran na 50.000 stanovnika. Svi podanici Carstva su se nazivali Osmanima, bez obzira kojoj su religiji pripadali. *Osmanstvo* je bilo službena politika Carstva, uz princip jednakosti pred zakonom za sve podanike, kako je to već bilo proklamirano prema tanzimatu. Islam je i dalje prema ustavu ostao službena, državna religija. Ustavom je uspostavljen moderan pravosudni sistem. Zadržani su i dalje šerijatski sudovi samo za muslimanske vjerske sporove, a nemuslimani su se u takvim slučajevima služili svojim miletским sudovima. Uspostavljen je Vrhovni sud u Sarajevu koji je imao 10 članova. Sastajao se na poziv sultana kako bi sudio ministrima ili drugim visokim funkcionerima i "... *svim drugim optuženim za zločin povrede veličanstva ili za pokušaj ugrožavanja državne sigurnosti...*". I pored znatnih nedostataka Osmanski ustav iz 1876. godine je predstavljao veliko dostignuće i napredak u državnoj politici Osmanskog carstva. Međutim, sultan je u februaru 1878. godine, nakon 14 mjeseci njegove primjene, suspendirao ovaj ustav i raspustio parlament. Tim činom je okončana era tanzimata u Osmanskom carstvu.